

PIOTR STEFANIAK
Kraków

Z dziejów polityki dynastycznej króla Węgier Béli IV

1. Potomstwo króla i jego plany dynastyczne – 2. Anna – 3. Małgorzata – 4. Święta Kinga – 5. Świętobliwa Elżbieta – 6. Katarzyna – 7. Błogosławiona Konstancja – 8. Stefan V – 9. Święta Małgorzata – 10. Błogosławiona Jolenta – 11. Béla

Jednym z najwybitniejszych w XIII w. w naszej części Europy władcą był król węgierski Béla IV¹. On to poprowadził swą politykę w kierunku stworzenia dużego

---

¹ Béla IV Wielki urodził się w listopadzie 1206 r. na zamku w Pożoniu (dzisiejsza Bratysława) jako pierwotny syn króla Węgier Andrzeja II i jego pierwszej żony, Gertrudy Andechs-Meranien. W 1213 r. jego matka została zamordowana. Ojciec próbował pomścić żonę i zabić jej mordercę, jednak mu się to nie powiodło, więc obowiązek pomśczenia królowej Gertrudy spoczął na Béli, który dopełnił aktu zemsty w 1236 r. Po śmierci ojca w 1235 r. Béla IV w wieku 29 lat został koronowany na króla Węgier. Próbował umocnić osłabioną za czasów Andrzeja II władzę królewską. Kiedy w 1238 r. na Węgry schroniło się za zgodą Béli IV zbiegłe przed Tatarami plemię Kumanów (Połowców), stworzył sojusz z tym szczepem i rozkazał mu przyjęcie chrześcijaństwa. Toczył wojny z Tatarami. Jako władca sprowadził na Węgry kartuzów i franciszkanów. Wspierał misje przedsięwzięte przez dominikanów. Po zakończeniu wojny z Tatarami Béla IV prowadził jeszcze dwie wojny. W 1242 r. popadł w konflikt z austriackim księciem Fryderykiem II. Wojna Węgier z Babenbergami, którą Béla rozstrzygnął w zwycięskiej bitwie pod Litawą, trwała do 1246 r. Wówczas Béla odzyskał zajęte przez Austrię tereny węgierskie. Drugą wojnę rozpoczął w 1252 r. z królem Czech Przemysłem II Ottokarem o tereny księstwa Styrii i Austrii, które pragnął opanować. Tę wojnę Béla IV przegrał w 1253 r., gdy został pokonany pod Kroissenbrunn. Mimo to w latach 1254–1260 w walce o schedę po Babenbergach Arpad opanował Styrię. W 1269 r. Béla IV w walkach z Przemysłem II Ottokarem zdobył Karyntię i Krajnę. W 1261 r., gdy miał 55 lat, Mongołowie zjawili się ponownie w Europie. Jednak dobrze zorganizowana armia oraz system obronny wyparły ich natychmiast z Węgier. Ostatnie lata życia Béli zostały zakłócone przez bunt jego syna, Stefana, który zażądał od ojca, aby ten podzielił Węgry na dwa królestwa i oddał mu jedno. Béla, zmuszony do tego czynu, zrobił tak, że on i Stefan rządili dwoma innymi państwami – o różnych stolicach i o innej polityce. Król Béla IV zmarł 3 maja 1270 r., w wieku 64 lat, w swej rezydencji na Wyspie Zajęczej (dziś Małgorzaty). Został pochowany w kościele franciszkanów w Ostrzyhomiu. Następcą na tronie węgierskim został jego syn, Stefan V. Z powodu tego, że Béla IV był odnowicielem państwowości Węgier, które odbudował po tatarskim najeździe i totalnym zniszczeniu, historiografia nadała mu przydomek „Wielki”. Zob. G. BALAZS, K. SZELENYI, *Die Magyaren. Geburt einer Nation*, Budapest 1989, s. 76–87; I. LAZAR, *Kleine Geschichte Ungarns*, Wien 1990, s. 75.

bloku cywilizacyjnego rozwoju i obrony przed potężnym wrogiem zewnętrznym ze Wschodu, jakim byli Tatarzy, oraz przed zakusami z Zachodu w postaci zniemczonych władców czeskich oraz Austriaków. Dbając o swój kraj, król montował skuteczną koalicję środkowoeuropejską pod egidą Węgier. W planach miał to być obszar intensywnego rozkwitu ekonomicznego i cywilizacyjnego, sięgający od brzegów Morza Bałtyckiego poprzez Małopolskę, Węgry po Sławonię i Maczwę (w Serbii) na południu oraz Dolną Bawarię na zachodzie. Ta unifikacyjna wizja wielkiego władcy węgierskiego omal się spełniła, gdyż Béla IV umiejętnie obsadzał swymi córkami okoliczne trony, a swych zięciów umiał skutecznie przekonywać do swej linii politycznej. Szczególnymi sojusznikami, i to bardzo wiernymi, stali się: mąż Anny, Róścisław, mąż Kingi, Bolesław, i małżonek Jolenty, Bolesław. Jednak to z trzema zięciami zbudował Béla IV mocną koalicję antymongolską, która spowodowała, że zarówno dziedzictwo Bolesława Pobożnego, księcia wielkopolskiego i potem jeszcze pomorskiego, jak Bolesława Wstydliwego, pana na Sandomierzu i Krakowie, stały się terenem harmonijnej i owocnej w skutki polityki współpracy i koegzystencji w czasie, kiedy inwazja koczowników z głębi Azji planowała w perzynę obrócić cywilizację zachodnioeuropejską.

Béla IV, poczet królów węg., XIX w.
(ze zbiorów P. Stefaniaka).

Także inni spośród zięciów, książęta Maczwy i Bawarii, wchodzili w orbitę planów politycznych króla. Natomiast syn, Béla, zmarł jako młodziwiec i nie zdążył wprząc się w dalekowzroczone decyzje dynastyczne. Gdy zaś idzie o kolejnego syna Béli IV, Stefana V, to jego osoba wymaga osobnego potraktowania, gdyż on prowadził politykę wbrew temu, co chciał jego ojciec, i swoimi poczynaniami doprowadził do osłabienia władzy królewskiej, a nawet do podziału Węgier na dwie części.

W świetle znanych danych zostanie prześledzony wkład, jaki każdy z potomków króla Béli IV wniósł na karty historii zarówno tej wielkiej, jak i tej mniej-

szej. Zobaczymy, jak poszczególne osoby wywiązały się z pokładanych w nich nadziejach w miejscach i sytuacjach, w których się znalazły. Spróbujemy także orzec, w jakim stopniu Béli IV udała się jego polityka dynastyczna względem swoich dzieci, a jakie poniósł porażki. Co władcy się udało osiągnąć dla dobra swego królestwa i krajów, do których wysyłał swe córki jako małżonki tamtejszych dynastów? Nieco osobno potraktujemy relacje, oczekiwania i nadzieje związane z dwoma synami: starszym – Stefanem i młodszym – Bélą.

Dzieje Węgier siedmiu dekad XIII w. nie cieszyły się zbytnio zainteresowaniem polskich historyków. Nie posiadamy zatem wielu opracowań na ten temat. To, co jest² (w tym najnowsza praca pióra krakowskiego historyka Stanisława Sroki³), traktuje króla Béłę IV marginalnie. Pobocznie osobą króla zajmowali się polscy hagiografowie jego córek, uznanych za godne chwały ołtarzy⁴. Cała ta literatura jednak stanowczo nie ogarnia problematyki. Szkoda, że tak jest, tym bardziej że dzieje trzynastowiecznych Węgier miały przemożny wpływ na dotkniętą rozbiem dzielnicowym Polskę. Aby – w choć niewielkim wymiarze – zapełnić dotkliwą lukę dotyczącą dziejów naszych węgierskich bratanków, w polskiej historiografii zdecydowano się na zarysowanie roli dzieci (zwłaszcza córek) króla Béli IV w polityce dynastycznej Węgier i krajów ościennych. Praca wpisuje się w nurt badań nad szeroko rozumianymi studiami historycznymi, obejmującymi obszar Europy Środkowo-Wschodniej, podejmowanymi przez różnorakie polskie środowiska naukowe.

---

² Zob. W. DWORZACZEK, *Genealogia. Tablice*, Warszawa 1959, cz. 1: *Rodziny panujące w Polsce i w krajach sąsiednich*, tabl. 84, *Księżęta i królowie węgierscy z domu Arpadów*; J. REYCHMAN, *Dzieje Węgier*, Łódź – Warszawa 1963.

³ Zob. S. SROKA, *Historia Węgier do 1526 roku w zarysie*, Bydgoszcz 2000.

⁴ Przykładowo św. Kinga: P. STEFANIAK, *Święta Kinga Arpadówna OSC (1234–1292). Życie i dzieło*, Kraków 2012; C. NIEZGODA, *Święta Kinga. Żywoć hagiograficzny*, Stary Sącz 1999; L. KOWALSKI, S. FISCHER, *Żywoć bł. Kingi i dzieje jej kultu*, Tarnów 1992; R. TRZÓSŁO, *Życie, działalność i kult bł. Kingi fundatorki klasztoru PP. Klarysek w Starym Sączu*, Wrocław 1990; bł. Jolenta: P. STEFANIAK, *Błogosławiona Jolenta*, Kraków 2011; TENŻE, *Księżna Wielkopolska, Błogosławiona Jolenta Helena Arpadówna OSC (1244–1304)*, Gniezno 2009; W. SAWICKI, *Błogosławiona Jolenta. Życie i dzieje kultu*, Gniezno – Niepokalanów 1980; K. NEY, *Żywoć błogosławionej Jolenty. Kronika klasztoru zakonnic św. Klary w Gnieźnie*, Leszno 1843; bł. Konstancja: P. STEFANIAK, *Dzieje najstarszego we Lwowie klasztoru żeńskiego, tercjarów dominikańskich (1293–1740)*, cz. 1, „Cracovia Leopoldis” (2003), nr 4, s. 27–29; św. Małgorzata: *Szent Margit legendája irtá Ráskai Lea OP nővér a Boldog Szűz Buda Szigetén lévő domonkos ápácalostorában 1510-ben*, kőz. P. STEFANIAK, ford. Sz. Rostetter, Boroszló 2016 [*Legenda św. Małgorzaty w klasztorze dominikanek na Wyspie Błogosławionej Dziewicy pod Budą w 1510 roku przepisana mniszka Lea Ráskai OP.*, oprac. P. Stefaniak, tł. S. Rostetter, Wrocław 2016]; P. STEFANIAK, *Święta Małgorzata Węgierska*, Kraków 2011.

1. Potomstwo króla i jego plany dynastyczne

Potomstwo Béli IV osiągnęło imponującą ilość dziesięciorga dzieci – dwóch synów i osiem córek. W skali dynastii Arpadów stadło Béli IV i Marii Laskaris⁵ okazało się najpłodniejsze. O ile historycy zgadzają się co do liczby dzieci, to już z kolejnością ich narodzin różnią się. Aktualne ustalenia powstałe z krytycznego zestawienia dostępnych informacji⁶ pozwalają na uszeregowanie narodzin wszystkich potomków Béli IV i Marii Laskaris w sposób, który w toku dalszych dociekań może ulec jeszcze niewielkim modyfikacjom. A zatem pierwsza urodziła się Anna, w 1226 r., kiedy udało się parze młodych małżonków, po chwilowym kryzysie spowodowanym intrygami króla Andrzeja II, zamieszkać razem, gdy Béla IV powrócił z ucieczki

Maria Laskaris
(rys. Waclaw Piszczek CM).

⁵ Maria Laskaris, córka cesarza bizantyńskiego (cesarza Nikai w Azji Mniejszej) Teodora I Laskaris (1174–1222) i Anny Angeliny (zm. 1212), córki Aleksego III Angelosa, urodziła się w 1206 r. w Nikai Bursie. W 1217 r. doszło do krucjaty mającej na celu oswobodzenie Ziemi Świętej spod panowania muzułmańskiego. W krucjacie wziął udział król Węgier Andrzej II, mający plany osiągnięcia korony bizantyńskiej. Nic z tego nie wyszło, ale wówczas swego syna postanowił ożenić z córką cesarza Nikai Teodora, Marią. Ślub nastąpił w 1218 r., a pożycie rozpoczęło się w 1220 r. Maria, wychodząc za mąż, miała 14 lat i była równolatką królewicza. Po ślubie Béli IV z Marią na ich związek małżeński cieniem położyły się nieudolne rządy Andrzeja II, który kurczowo trzymając się tronu, doprowadził stadło syna do kryzysu: Béla IV zostawił żonę na Węgrzech, a sam obawiając się o swe życie, uciekł do Austrii. Wówczas w 1226 r. doszło do rozwodu. Separacja stała się faktem. Intrygi Andrzeja II zostały rozwiązane dopiero przez pośrednictwo papieża Honoriusza III, który scałił w jedno zawarte z politycznych przyczyn małżeństwo Béli IV i Marii Laskaris. Po zażegnaniu konfliktu Béla IV zszedł się z żoną, a Andrzej II jego oraz Kolomana (młodsze brata) dopuścił do władzy. Béla otrzymał w zarząd Siedmiogród, natomiast Koloman Chorwację, Sławonię i Dalmację. Wychowana w prawosławiu, o pięknych rysach i mocnym charakterze, cesarzówna Maria nigdy nie zapomniała o swoim pochodzeniu. Była władcza i wyniosła. Miała także zamiłowanie do przepychu i splendoru. W latach 1261–1267 była faktyczną władczynią Dalmacji i Chorwacji. Wiadomo, że królowa, choć stała się katoliczką, zachowała część spuścizny prawosławnej, którą pielęgnowała i następnie przekazała potomstwu. Bezsprzecznie jedna z najznamienszych królowych węgierskich, Maria Laskaris zmarła w lipcu 1270 r. i została złożona u boku męża oraz syna Béli w sarkofagu w prezbiterium franciszkańskiej świątyni w Ostrzyhomiu. Wolno przyjąć, że główną cechą, którą poniekąd genetycznie Maria przekazała swoim córkom, było to, iż miały silny charakter pełen uporę i bezkompromisowości. Resztę uzupełniały piękna uroda o greckim odcieniu i inteligencja. Zob. J. DOBRACZYŃSKI, *Doba krucjat. Szkice historyczne z XI–XIII w.*, Warszawa 1968, s. 268; J. REYCHMAN, *Dzieje Węgier*, s. 14; *Codex Diplomaticus Hungariae, ecclesiasticus et civilis*, G. FEYER (wyd.), Budapest 1839.

⁶ W. DWORZACZEK, *Genealogia. Tablice*, tabl. 85. *Królowie węgierscy z domów: Arpadów, Anjou, Humyady i Zapolya*; K. BÓLE, *Życiorys bł. Małgorzaty (królowny-dominikanki)*, Lwów 1932, s. 13; *Żywot świętej Kingi Księżnej Krakowskiej. Vita Sanctae Kyngae Cracoviensis*, tłum. B. Przybyszewski, Tarnów 1997, rozdz. I: *O jej rodowodzie i wspaniałości pochodzenia*; C. NIEZGODA, *Błogosławiona Jolanta wśród Arpadów i Piastów*, Kraków 2002, s. 21; TENZE, *Bł. Salomea, św. Kinga i bł. Jolanta – związki rodzinne i duchowość*, StF (2001), t. XI, s. 248.

z Austrii. Drugą córką następcy tronu była Małgorzata (starsza) urodzona w 1231 r. Po niej Béli IV jako władcy siedmiogrodzkiemu urodziła się 4 marca 1234 r. Kinga. Już jako koronowanemu królowi Béli w 1236 r. urodziła się kolejna, czwarta córka, Elżbieta, a po niej Katarzyna (1237), po której w 1238 r. przyszła na świat Konstancja. W 1239 r. król cieszył się pierwszym męskim potomkiem: królowa Maria bowiem powiła Stefana V. Po królewiczu narodziły się jeszcze kolejne dzieci: 27 stycznia 1242 r. Małgorzata, w 1244 r. Jolenta i w 1245 r. ostatnie dziecko, a zarazem drugi syn, który po ojcu otrzymał imię Béla.

2. Anna

Pierwszym dzieckiem Béli IV i Marii Laskaris, które scementowało ich małżeństwo, była urodzona w 1226 r. (niektórzy historycy dopuszczają rok 1227) dziewczynka, która na cześć babki macierzystej cesarzowej Anny Angeliny otrzymała imię Anna⁷. Dzieciństwo spędziła najpierw w Siedmiogrodzie, gdzie od 1226 r. władał jej ojciec aż do śmierci Andrzeja II w 1235 r., po której został koronowanym na króla Węgier. Podczas najazdu Tatarów wraz z rodziną przebywała na zamku w Trogirze.

W 1243 r. została wydana za mąż za księcia Rościsława Rurykowicza (1225–1262), syna Michała, księcia czernihowskiego, i Marii Romanowny⁸, który przegrawszy bitwę z Tatarami, zawarł sojusz z Bělą IV i nim został przez Mongołów zamordowany (przez Cerkiew jest czczony jako święty męczennik za wiarę), znalazł na Węgrzech azyl. Béla IV – jak to ujął w liście do papieża w 1254 r. – aby mieć informację o ewentualnym najeździe mongolskim, zdecydował się Annę wydać za księcia ruskiego. Małżeństwo, mimo że było dla króla Węgier mezaliansem, zawarte zostało dlatego, aby Béla IV był szybko informowany o nadciągających wyprawach mongolskich na zachód Europy, które wówczas stale zagrażały także Węgrom⁹. Rościsław początkowo był księciem halickim, następnie władał dzięki poparciu swego teścia Sławonią. W 1254 r. także za protekcją Arpadów stał się banem Maczwy (Macsó) – krainy dziś znanej jako Valjevo i położonej w północno-zachodniej części dzisiejszej Serbii. Następnie przyjął tytuł cara bułgarskiego, choć Bułgarzy nie uznali go za swego władcę.

⁷ Niektórzy historycy podają rok 1227. Zob. M. DIMNIK, *The Dynasty of Chernigov 1146–1246*, Cambridge 2003.

⁸ W. DWORZACZEK, *Genealogia. Tablice*.

⁹ B. ULANOWSKI, *Drugi napad Tatarów na Polskę*, Kraków 1884, s. 6.

Krzyż Anny Arpadówny
(ze zbiorów P. Stefaniaka).

Księżniczka Anna Arpadówna urodziła Rościsławowi siedmioro dzieci: Bêłę, później bana Maczwy, który został zamordowany w listopadzie 1272 r.; Michała, bana Bośni, zabitego w 1270 r.; córkę o nieznanym imieniu, która została żoną najpierw Michała Asena I, cara Bułgarii, a po jego śmierci małżonką nowego władcy bułgarskiego, Kalimana Asena II; Elżbietę, żonę palatyna węgierskiego Moysa Daroi (zm. 1281); Kunegundę (1245–1285)¹⁰, żonę króla czeskiego Przemysła II Ottokara (1233–1278) i następnie małżonkę swego dawnego kochanka, rycerza Zawiszy von Falkensteina-Rosenberga (zm. 1290); Małgorzatę, mniszkę dominikańską w Budzie; Gryfinę (Agrippinę), (1245/51–1303/09), która od 1265 r. była małżonką księcia krakowskiego Leszka Czarnego (1240/42–1288) i po jego śmierci „Panią Sądecką”¹¹ oraz zwolenniczką króla Wacława Czeskiego na tronie polskim.

W 1263 r. zmarł książę Rościsław i trzydziestosiedmioletnia księżna Anna Arpadówna została wdową. Zaraz też powróciła na dwór ojca. W latach sześćdziesiątych stosunki między Bêłą IV a jego starszym synem, księciem Stefanem, pogorszyły się, a później doszło do krwawej wojny domowej. Anna nie lubiła młodszego brata może dlatego, że Stefan w swoim czasie zabrał jej zamek w Füzér; stąd później właśnie stanęła ona na czele osób na dworze nieprzychylnych Stefanowi i wiernych Béli IV. Księżna „przyłączyła się do członków rodziny, którzy zachowali zrozumienie i posłuszeństwo wobec starego króla i szanowali go”¹². W 1266 r. wraz z córkami wzięła udział w zjeździe w Budzie, którego celem było pogodzenie zwaśnionych – jej ojca i brata.

Miał też Bêła IV wsparcie w tej córce w relacjach z królem czeskim Przemysłem II Ottokarem, zwłaszcza w czasie, kiedy doszło do pogodzenia między wład-

¹⁰ A. GARLICKI (red.), *Poczet królów i księży polskich*, Warszawa 1987, s. 198, 222.

¹¹ Zob. J. FINE, *The Late Medieval Balkans*, Ann Arbor 1987; H. SAMSONOWICZ, *Leszek Czarny*, w: A. GARLICKI (red.), *Poczet królów i księży polskich*, s. 196–202.

¹² T. ALMÁSI, *A tizeharmadik század története*, Szeged 2000, s. 146.

cami. Również ważną rolę odegrała w tym, aby Béla IV zaufał zięciowi Anny, królowi czeskiemu Ottokarowi II, z którym dawniej prowadził wojnę o spadek po Babenbergach, i po jej zakończeniu na mocy układu wydał za niego swą wnuczkę, a córkę Anny, Kunegundę.

Béla IV przed swoją śmiercią polecił Annę Ottokarowi: „(...) naszą najśladszą córkę, Waszą miłą matkę przytulcie po ojcowsku do siebie (...), gdyby uciekała się do was, myślcie o niej z radą i pomocą w dobrym czasie”¹³. Gdy zaś zmarł 3 maja 1270 r. Arpadówna wraz z najcenniejszą zawartością skarbca udała się pod opiekę Przemysłidy i jego żony, a swej córki, Kunegundy. Za nią do Czech podążyli zwolennicy zmarłego króla węgierskiego, gdyż obawiali się zemsty nowego władcy, Stefana V, który niebawem pojednał się z królem czeskim. Dlatego też kosztowności, które wywiozła Anna, mogły pozostać u Przemysła II Ottokara. Ten zaś w zamian obiecał nie dawać pomocy węgierskim baronom uchodzącym do Czech. Także Anna, jako siostra Stefana, pojednała się z nim i sama w 1275 r. podjęła się pielęgnacji jego chorego syna. W 1273 r. wróciła na Węgry i w latach 1274–1275 władała Maczwą.

Sama zaś Anna zmarła po 1285 r. Mimo że żyła prawie sześćdziesiąt lat, nie pozostawiła po sobie szczególniejszej pamięci potomnych, choć odnotowuje ją *Żywot Świętej Kingi*¹⁴, jej młodszej siostry. Niemniej jednak jej wkład w utrwalenie hegemonii węgierskiej na terenach dzisiejszej Serbii nie ulega wątpliwości¹⁵.

3. Małgorzata

Drugą córką „młodszego króla” Węgier była Małgorzata. Urodzić się miała w 1231 r., zapewne także w Siedmiogrodzie. Księżniczka była przeznaczona na małżonkę dla księcia Wilhelma von St. Omer/Theben. Jej postać wypadła z opracowań genealogicznych z uwagi na szybką śmierć w zimie 1242 r. Wiadomo, że przed śmiercią wraz z matką i rodzeństwem w związku z najazdem tatarskim tułała się po zamkach Dalmacji. Tam w warowni Klis koło Splitu zmarła z powodu zarazy zimą 1242 r. w wieku 11 lat¹⁶. Osoba Małgorzaty weszła do historiografii wraz z badaniami do procesów kanonizacyjnych jej siostr: Kingi i Małgorzaty. Kornel Böle

¹³ G. KRISTÓ, *Az Árpád-kor háborúi*, Debrecen 1986.

¹⁴ *Żywot świętej Kingi Księżnej Krakowskiej*, s. 34.

¹⁵ T. ALMÁSI, *A tizeharmadik*, s. 146; TENZE, *A tizeharmadik század története*, Szeged, 2000; G. KRISTÓ, *Az Árpád-kor háborúi*.

¹⁶ I. BORKIEWICZ, *Święta Kinga w świetle legend i historii*, Stary Sącz 1999, s. 12.

OP informuje o śmierci Małgorzaty w Dalmacji¹⁷. Cecylian Niezgoda, OFMConv doprecyzowuje: „zmarła jako jedenastoletnia dziewczynka”¹⁸, a Dworaczek datuje to na 1242 r. Małgorzata zmarła, nim mogła stać się kartą przetargową w polityce międzynarodowej króla Béli IV.

4. Święta Kinga

Trzecią córką następcy tronu węgierskiego została urodzona 5 marca 1234 r. w Siedmiogrodzie Kinga, następnie księżna krakowsko-sandomierska, po owdowieniu w 1279 r. „Pani Sądecka” i od 1288 r. mniszka w Zakonie św. Klary w ufundowanym przez siebie klasztorze w Starym Sączu¹⁹. Ona to, jak się okazało, w sposób najpełniejszy i najmocniejszy zrealizowała wolę swego ojca i najgłębiej wniknęła w jego idee. Stała się bowiem sama gwarantką pomyślności w naszej części Europy i jej zwornikiem po obu stronach Karpat. I choć trafiła na dwór księcia sandomierskiego w 1239 r. tylko dlatego, że Węgry potrzebowały wywiadu oraz wsparcia militarnego przeciw Mongołom z jednej strony i dzięki politycznym staraniom żony młodszego władcy węgierskiego, księcia Kolomana, Salomei, siostry księcia sandomierskiego Bolesława Wstydlivego, z drugiej strony, to z czasem stała się ważnym ogniwem w planach ojca wokół dobrosąsiedzkiej współpracy małopolsko-węgierskiej. Kinga jako żona (od 1246 r.) Bolesława Wstydlivego, który został księciem krakowskim, odgrywała kluczową rolę na jego dworze²⁰. Mając dużo silniejszy charakter od małżonka i błyskotliwą inteligencję, stała mocno na straży węgiersko-polskiego sojuszu politycznego i ekonomicznego. Polityczne skutki sojuszu jeszcze zostaną omówione, natomiast wskazując na ekonomiczny aspekt, należy podkreślić, że Małopolska dzięki węgierskim górnikom mogła rozwinąć swój przemysł, co zaowocowało rozwojem kopalń solnych w Bochni i Wieliczce²¹. Także do rozwoju i odbudowy Małopolski po najeździe tatarskim w 1241 r. służył posag, który Kinga wniosła swemu małżonkowi, a był on całkiem pokaźny (40 000 grzywien)²².

¹⁷ K. BÓLE, *Życiorys bł. Małgorzaty*, s. 13.

¹⁸ C. NIEZGODA, *Błogosławiona Jolanta wpośród Arpadów i Piastów*, s. 21.

¹⁹ P. STEFANIAK, *Święta Kinga Arpadówna, mniszka zakonu Świętej Klary (1234–1292)*, w: *Quo vadis*, wydanie specjalne, Budapeszt 2005, s. 34.

²⁰ *Joannis Dlugossi Senioris. Opera omnia*, A. PRZEŹDZIECKI (wyd.), Cracoviae 1887.

²¹ L. WALCZY, *Kult bł. Kingi w małopolskich ośrodkach górnictwa solnego*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce”, 28 (1994), s. 27–35.

²² J. DŁUGOSZ, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. III, A. PRZEŹDZIECKI (wyd.), Cracoviae 1864, s. 356–358.

Bezpośrednio Kinga zaangażowała się w promocję interesów węgierskich w swym nowym kraju, Polsce, już w 1239 r., kiedy do niego przybyła. Już jednak jako pełnoletnia w 1247 r., kiedy przebywała z wizytą na dworze rodzinnym, miała zapobiec zamachowi na ojca, króla Bélé IV, którego zgładzić chcieli pozostający w opozycji wobec niego możni węgierscy, zwłaszcza rycerz Paweł²³. Należy także podnieść fakt, że jej mąż, książę krakowski Bolesław Wstydlivy, wraz z Danielem i Lwem Halickimi i Władysławem Opolskim wspierał od czerwca do lipca 1253 r. króla Węgier, który wyprawił się na Austrię pozostającą pod zwierzchnictwem czeskim. Owi książęta zaatakowali wówczas i – jak podaje *Kronika Wielkopolska* – „spustoszyli ogniem i mieczem ziemię opawską, którą przedtem zajął król Czech Przemysł, którego nazywano Ottokarem”²⁴. Sama zaś Kinga później angażowała się w zaaranżowanie małżeństwa młodszej siostry, Jolenty, która w 1256 r. stała się panią wielkopolską i tym samym jej małżonek znalazł się w orbicie węgierskiej. Na pewno też Kinga miała wpływ na decyzję księcia krakowskiego o podjętej w czerwcu i lipcu 1260 r. wyprawie mającej na celu udzielenie wsparcia wojskowego Węgrom walczącym z Czechami. Wówczas to król Béla IV doznał 12 lipca porażki w bitwie pod Kroissenbrunn. W dwa lata później Kinga zaangażowała się, tak jak i inne córki i wnuczki królewskie, w rozwiązanie konfliktu między Bélé IV a Stefanem V i przybyła w tym celu do Budy.

Św. Kinga, obrazek z XVIII w.
(ze zbiorów P. Stefaniaka).

²³ I. BORKIEWICZ, *Święta Kinga w świetle legend i historii*, s. 21.

²⁴ *Kronika Wielkopolska*, tłum. K. Abgarowicz, Warszawa 1965.

Do końca swego życia Kinga nie zapomniała o swym węgierskim pochodzeniu. Po owdowieniu w 1279 r. księżna przeniósła się do swej ziemi sądeckiej i tam ufundowała w 1280 r. klasztor klarysek, została w nim w 1288 r. zakonnicą. W Starym Sączu też zmarła święcie 24 lipca 1292 r.

5. Świętobliwa Elżbieta

Po Kindze, jako czwarta córka Béli IV i Marii Laskaris przyszła na świat w 1236 r. Elżbieta²⁵. W swej węgierskiej ojczyźnie lokalnie i periodycznie królewna była czczona jako błogosławiona, choć nigdy nie podjęto prób jej beatyfikacji²⁶.

W 1250 r. (inni przesuwają ten rok na 1247, co jest raczej mało prawdopodobne) Elżbieta poślubiła księcia dolnobawarskiego Henryka XIII Wittelsbacha (1235–1290), syna Ottona II bawarskiego (zm. 1253), i Agnieszki z Palatynatu (zm. 1267)²⁷. Para książęca zasiadała najpierw w Bawarii i Palatynacie, następnie także w Dolnej Bawarii²⁸. Księżciu Henrykowi świętobliwa Elżbieta Arpadówna urodziła dziesięcioro dzieci: Agnieszkę I (1254–1315), Agnieszkę II (1255–1260), Agnieszkę III (1256–1260), Elżbietę (1258–1314) – mniszkę cysterkę w opactwie Seligenthal koło Landshutu, Ottona I (III) (1261–1312), ożenionego z Katarzyną Habsburżanką, a następnie Agnieszką Piastówną głogowską. Otton został koronowany na króla Węgier w 1305 r. i na tronie utrzymał się formalnie do 1308 r. Jednak o tron św. Stefana walczyli także inni: Wacław II czeski (Otton był jego wujem ciotecznym) i Karol Robert Andegawen. Kolejnymi dziećmi Elżbiety i Henryka XIII byli: Henryk V (1262–1280), Zofia (1264–1282) – żona Poppona, grafa von Henneberga, Katarzyna (1267–1310) – małżonka Fryderyka, księcia Miśni i Landsbergu, Ludwik III (1269–1298) i Stefan I (1271–1310), żonaty z Juttą (Judytą) Piastówną (1285/87–1320) – córką Bolka I jaworsko-świdnickiego. Niebawem po porodzie Stefana Elżbieta, którą określano „jako niewiastę cnotliwą i wszędzie dobrem prześlaną”, zmarła świętobliwie 24 października 1271 r. przeżywszy 35 lat²⁹. Spoczęła

²⁵ W. DWORZACZEK, *Genealogia. Tablice*, tab. 85. *Królowie węgierscy z domów: Arpadów, Anjou, Hunyady i Zapołya*.

²⁶ M. PUSKELY, *Virágos kert vala híres Pannónia... Példaképek a magyar múltból X–XVII. század*, Budapest 1994, s. 192.

²⁷ *Catalogus fontium historiae Hungariae*, A. GOMBOS (wyd.), Budapestini 1937, s. 167, 168; M. WERTNER, *Az Árpádok családi története*, Nagybecskerek 1892, s. 481–483.

²⁸ *Tamże*.

²⁹ *Catalogus fontium historiae Hungariae*, s. 167; M. WERTNER, *Az Árpádok családi története*, s. 481–483.

w mauzoleum Wittelsbachów w opactwie cysterek w Seligenthal koło Landshut. Jej mąż, Henryk, zmarł 3 lutego 1290 r. i spoczął w tym samym opactwie³⁰.

Elżbieta jako księżna niemiecka zmarła 24 października 1271 r. i nie odegrała ważniejszej roli w historii Bawarii. Jednak jej ojciec, wysyłając ją do Bawarii, liczył na kilka osiągnięć. Po pierwsze, wsparcie Wittelsbachów w walce o spadek po Babenbergach. Po wtóre, chciał mieć jakiś argument szachujący książąt austriackich oraz króla czeskiego w węgierskich sporach z tymi władcami. Po latach syn Elżbiety, Otton, stał się jednym z konkurentów do wakującego po śmierci Andrzeja III Wenety tronu węgierskiego i adwersarzem również pretendującego do korony św. Stefana Waclawa II Przemyślidy. Poza więc nadziejami Béli IV ożenek Elżbiety w Bawarii nie zaważył na losach Węgier ani na polityce jego władcy. Niemniej Dolna Bawaria i Palatynat, jak wolno uznać, przychylnie nastawione były do montowanego pod egidą Węgier bloku współpracujących ze sobą państw środkowoeuropejskich, które miały stawiać odpór inwazji tatarskiej oraz aspiracjom niemieckim, a także czeskim.

6. Katarzyna

Piątą córką królewską była Katarzyna, która urodziła się w 1237 r. Jednak z powodu trudów tułaczki spowodowanej inwazją tatarską na Węgry zmarła od zarazy jako pięciolatka zimą 1242 r. na zamku Klis³¹. Nie odegrała więc żadnej roli, nawet nie zdążono, w przeciwieństwie do zmarłej w tym samym czasie Małgorzaty, wyznaczyć jej przyszłego małżonka. Królowna, tak jak jej siostra, Małgorzata, została pochowana w katedrze w Splicie, gdzie nad głównym wejściem znajduje się do dziś ich płyta nagrobna.

7. Błogosławiona Konstancja

W rok po Katarzynie królowa Maria Laskaris powiła kolejną, szóstą już córkę, Konstancję. Ta urodzona w 1238 r. królowna stała się ważną kartą przetargową polityki ojca i gwarantką ekspansji cywilizacji zachodniej na Rusi. Jej rola weszła w fazę realizacji, gdy w 1251 r. doszło do wysłania trzynastoletniej królowny Konstancji do

---

³⁰ L. COHN, *Stammtafeln zur Geschichte der deutschen Staaten und Niederlanden*, t. I, Braunschweig 1871, tabl. 45.

³¹ I. BORKIEWICZ, *Święta Kinga w świetle legend i historii*, s. 12.

Chełma, aby w tamtejszej, niedawno wybudowanej, monumentalnej cerkwi Przechyżnej Bogurodzicy poślubiła księcia halickiego Lwa. Wówczas też została przypieczętowana szeroko zakrojona współpraca dworu w Chełmie i Budzie. Królowna

Bl. Konstancja, obrazek z XIX w.,
(ze zbiorów P. Stefaniaka).

z mężem Lwem oraz dziećmi opuściła pałac królewski w Chełmie i udała się na zamek we Lwowie. Gdy po śmierci Szwarny udało się Lwu zjednoczyć Księstwo Halickie, wówczas w 1269 r. powrócił on do Chełma, gdzie do 1272 r. znajdowała

stała się feudalną panią na Rusi i przez co najmniej 13 lat nadawała ton chełmskiemu dworowi.

Węgry miały korzyści płynące ze stałej informacji o ruchach wojsk tatarskich, uprzywilejowaną pozycję ekonomiczną dla kupców węgierskich oraz cały splendor płynący z realizowanego gorliwie przez Konstancję programu latynizacji Rusi poprzez szeroko zakrojone misje braci peregrynantów z zakonów dominikanów i franciszkanów. Arpadówna stała się protektorką zachodniego modelu funkcjonowania pałacu monarszego, gdzie zaczęły się krzyżować najlepsze tradycje płynące nie tylko z Grecji i miast-republik Rusi północnej, ale i z Węgier, Francji oraz Niemiec³².

Szybko też swemu mężowi urodziła potomka, następcę Jerzego I (1252–1308), a potem jeszcze dwie córki: Anastazję (zm. 1335) i Świętosławę (zm. 1302)³³.

Konstancja po śmierci króla Daniela w 1264 r. i podziale jego państwa wraz

³² P. STEFANIAK, *Bl. Konstancja Arpadówna OP, Księżna Halicka (1238–1301)*, w: *Quo vadis, wydanie specjalne*, Budapest 2005, s. 21; TENZE, *Árpád-házi Boldog Konstancia OP (1238–1301) magyar királylány és halicsi hercegnő*, Budapest 2009, s. 18; TENZE, *Konstancja Arpadówna, księżna halicka, zapomniana dominikanka ze Lwowa*, „Semper Fidelis” (2001), nr 1, s. 48–51; (2001), nr 2, s. 26–30; TENZE, *Dzieje tercjarów dominikańskich „de poenitentia” we Lwowie (1293–1740)*, NP 121 (2014), s. 81–87.

³³ M. HRUSZEWSKII, *Istorija Ukrainy – Rusy*, t. III, Lwów 1905, s. 75–76, 518–519.

się jego rezydencja, zanim przeniósł stolicę do Lwowa. W latach osiemdziesiątych Konstancja w związku z trudną sytuacją polityczną opuściła Lwów i osiadła w ufundowanym przez św. Kingę klasztorze klarysek w Starym Sączu. Tam przeżyła trzeci najazd tatarski zimą 1287/1288 r. Gdy więc w kwietniu 1288 r. św. Kinga zdecydowała się zostać mniszką w zakonie św. Klary, Konstancja opuściła gościnny klasztor starosądecki i powróciła do Lwowa. Tam przy konwencie dominikanów przystąpiła do organizowania regularnej wspólnoty tercjarek zakonu św. Dominika od Pokuty. W niej też z czasem przyjęła biały zakonny habit i stanęła na jej czele jako przeorysza. Było to możliwe, gdyż wedle jednych źródeł miała być wdową, a drugich, gdyby wciąż była żoną Lwa, to ten właśnie wstąpić miał do bazylianów w Spaskim Monastyrze, gdzie zmarł w 1301 r.

Dokąd Konstancja była żoną księcia ruskiego, miała realny wpływ na to, co jej małżonek decydował o polityce zagranicznej, zwłaszcza wobec Węgier i jej spraw dynastycznych. Potem jej rola się zakończyła. Wtedy (na przełomie stuleci XIII i XIV) założyła dom zakonny tercjarek dominikańskich, pośród których zmarła święcie jako ich przeorysza 9 kwietnia 1301 r.³⁴

8. Stefan V

Tymczasem po sześciu córkach monarcha węgierski Béla IV doczekał się wreszcie od swej żony, Marii, upragnionego i powszechnie na Węgrzech oczekiwanego syna. Stefan V urodził się w 1239 lub 1240 r. Jako pierwszy syn królewski przeznaczony został na następcę tronu węgierskiego. Wczesne dzieciństwo spędził wraz z matką i siostrami na tułaczce spowodowanej najazdem tatarskim. Król-wicz – jak to sugeruje stara tradycja – o dość trudnym charakterze ok. 1253 r. został jako czternastolatek ożeniony z księżniczką Elżbietą Kumanką (zm. po 1290), córką Kutena, przywódcy (chana) ludu Kumanów. Został on wyparty przez Tatarów w 1239 r. i znalazł gościnę na Węgrzech, osiedlając się między Dunajem a Cisą. Ze związku małżeńskiego Stefan V doczekał się potomstwa: Katarzyny (ur. 1256/1257) – od 1269 r. żony króla Serbii Stefana Draugutina (zm. 1317), Marii (1257/1258–1323) – od 1270 r. żony króla Neapolu Karola II d'Anjou (zm. 1309), matki św. Ludwika, biskupa Tuluzy i praprababki ojczyściej króla Polski, św. Jadwigi (1374–1399), Anny (ok. 1260–ok. 1281) – od 1274 r. żony cesarza Bizancjum Andronika II Paleologa (zm. 1332), świątobliwej Elżbiety (1260–1320) – od 1287 r. żony Zawiszy z Rożumberka (zm. 1290), Władysława IV zwanego Kumań-

³⁴ *Tamże.*

czykiem (1262–1290) – króla Węgier w latach 1272–1290 i ożenionego w 1272 r. z Izabellą d’Anjou, córką króla Neapolu i Sycylii, Karola I (zm. 1290) oraz Andrzeja (1268–1278), księcia Sławonii³⁵.

Stefan V, poczet królów węgierskich, XIX w. (ze zbiorów P. Stefaniaka).

Królewicz po osiągnięciu pełnoletniości otrzymał od Béli IV w zarząd Siedmiogród, ale to ambitnemu Stefanowi, podburzanemu przez możnowładczą opozycję, nie wystarczało. Doszło więc do zbrojnej konfrontacji syna z ojcem. Po wojnie domowej z lat 1262–1263, zakończonej ugodą dzięki mediacji św. Małgorzaty Arpadówny, Węgry zostały podzielone na dwie części. Wschodnią objął Stefan, który wówczas przyjął tytuł młodszego króla Węgier – *iunior rex Hungariae*³⁶. Rządził w niej suwerennie: prowadził własną politykę. Posiadał swój dwór i palatyna oraz bił monetę. Jednakże możnowładcy niezadowoleni z polaryzacji sytuacji politycznej, dążyli do zbrojnej konfrontacji mającej rozstrzygnąć o zwycięstwie którejś z frakcji Csaków bądź Köszegeów.

W 1264 r. zaczęła się wojna, którą wywołało stronnictwo Béli IV. Wojska królewskie wkroczyły do Siedmiogrodu. Równocześnie w północnowęgierskim Sárospataku została wzięta do niewoli żona Stefana, Elżbieta Kumanka, wraz z pięciorgiem dzieci. Ten niezwykle krwawy i bratobójczy konflikt został rozstrzygnięty zwycięską dla królewicza bitwą rozgraną w początku marca 1265 r. pod Isaszeg. Pokój między ojcem i synem został uroczyście podpisany w 1266 r. w klasztorze dominikanek na Wyspie Zajęczej na Dunaju w obecności królewskiej córki-mniszki św. Małgorzaty. Układ poprzedził zjazd mediacyjny córek i wnuczek Béli IV w Budzie, na którym podjęły się one pogodzić ojca z bratem.

Pojednani Arpadowie w roku następnym wydali wspólnie drugą w historii państwa *Złotą Bullę* potwierdzającą urzędowo upadek władzy królewskiej na rzecz oli-

³⁵ W. DWORZACZEK, *Genealogia. Tablice*, tab. 85; *Królowie węgierscy z domów: Arpadów, Anjou, Hunyady i Zapolya*.

³⁶ S. SROKA, *Historia Węgier do 1526 roku w zarysie*, s. 45.

garchii najpotężniejszych rodów feudalnych (Csáków i ich antagonistów – Kösze-gów). W 1269 r. Stefan V, jako młodszy król węgierski, zawarł brzemenny dla dalszych losów kraju układ dynastyczny z neapolitańskimi Andegawenami, otwierający im drogę do roszczeń względem Korony św. Stefana. Sojusz mający wspierać Arpada w konflikcie z czeskimi Przemyslidami w roku następnym wzmocniono dwoma mariażami: córka Stefana V, Maria poślubiła Karola II neapolitańskiego, którego siostra, Izabella, oddała rękę Władysławowi IV Kumańczykowi, bratu Marii. Tuż przed tym wydarzeniem, 3 maja 1270 r. zmarł król Béla IV, który żonę Marię Laskaris oddał pod opiekę króla czeskiego Przemysła II Ottokara – małżonka jego wnuczki, Kunegundy³⁷. Pod skrzydła Przemyslidy schronili się też stronnicy zmarłego króla, przekazując władcy czeskiemu zachodnie warownie Węgier. W tej sytuacji, po swej koronacji w 1270 r. król Stefan V przybył do Krakowa, gdzie znalazł wsparcie dla swej pozycji na dworach swych sióstr, księżnych krakowskiej i wielkopolskiej. W roku następnym Przemysł II Ottokar rozpoczął wojnę z Arpadem, lecz ta wyprawa dla niego okazała się nieudaną, więc 2 lipca 1271 r. podpisano w Pozsony (dzisiejsza Bratysława) pokój przywracający *status quo* Węgier z czasów Béli IV.

Stronnictwa możnowładcze prowadziły nadal swoje rozgrywki polityczne, które spowodowały w 1272 r. wybuch na Węgrzech powstania przeciw Stefanowi V, podczas którego 1 sierpnia 1272 r. trzydziestotrzyletni król zmarł³⁸. Został pochowany w klasztorze na Wyspie Zajęczej przy grobie swej siostry, Małgorzaty, o której kanonizację w 1270 r. zabiegał, gdy jego córka została uleczona z choroby za przyczyną świętej ciotki. Po śmierci Stefana V korona św. Stefana ozdobiła skronie jego dziesięcioletniego syna, Władysława IV Kumańczyka, który panował 18 lat (do 1290 r.). Do momentu uzyskania przez władcę pełnoletniości (czternastu lat) regencję sprawowała królowa-wdowa Elżbieta Kumanka.

9. Święta Małgorzata

Ósmym dzieckiem (siódmą córką) Béli IV była Małgorzata – urodzona 27 stycznia 1242 r. podczas ucieczki przed Tatarami, która nim przyszła na świat została przez parę monarszą ofiarowana Bogu na przebłaganie o uwolnienie Węgier z najazdu. Więc aby spełnić ten ślub, który jakby warunkował duchowe nastawie-

³⁷ *Tamże*, s. 46.

³⁸ W. DWORZACZEK, *Genealogia. Tablice*, tab. 85; *Królowie węgierscy z domów: Arpadów, Anjou, Hunyady i Zapołya*.

Św. Małgorzata, niem. obrazek dewocyjny z XIX w. (ze zbiorów P. Stefaniaka).

nie Béli IV i jego troskę o losy swego państwa, trzyipółletnia królewna została oddana do klasztoru dominikanek w Veszprém. A miała ta uмиłowana córka królewska tak silną osobowość odziedziczoną po obojgu rodzicach, że potrafiła stanowczo przeciwstawiać się wszelkim politycznym planom ojca, które kolidowałyby z jej wyborami życiowymi. I choć królowi często mówiła: „Nie!”, to jednak bardzo interesowała się losami swego królestwa i interweniowała, gdy tego wymagały zawirowania polityczne. Pierwszy raz postawiła na swoim, gdy miała dziewięć lat i ojciec chciał ją wydać za mąż za księcia wielkopolskiego Bolesława, który ostatecznie pojął za żonę młodszą siostrę Małgorzaty, Jolentę. Możliwe, że władca, który ponoć tę córkę najbardziej miłował, nie nalegał i Małgorzata pozostała w klasztorze. Jednak już w 1252 r. królewna opuściła Veszprém i z grupą mniszek zamieszkała w nowym klasztorze dominikanek, który Béla IV i Maria Laskaris polecili wznieść na wyspie na Dunaju pod Budą.

W tym też klasztorze w 1254 r. złożyła ślubny zakon na ręce generała dominikanów bł. Humberta z Romans. Niebawem jednak znów stała się pożądaną partią i Bela IV pragnął ją wydać za mąż, tym razem za króla czeskiego Przemysła II Ottokara. Ten ślub miał być przypieczątowaniem układu kończącego wojnę węgiersko-czeską o spadek po Babenbergach³⁹. I tym razem Małgorzata sprzeciwiła się mocno ojcu, który Przemyslidzie zmuszony był oddać rękę nie córki, lecz wnuczki, Kunegundy Rurykowiczówny, córki Anny Arpadówny i Roścysława Rurykowicza czernihowskiego, bana Maczwy⁴⁰. Pragnąc zabezpieczyć się przed dalszymi planami ojca, który kilkakrotnie chciał posłać do Rzymu, aby papież zwolnił ją z profesji zakonnej, zdecydowała się 14

³⁹ P. STEFANIAK, *Dekretal papieża Piusa XII źródłem do dziejów życia św. Małgorzaty Węgierskiej OP*, ABMK 91 (2009), s. 329.

⁴⁰ K. JÖRG, *Premysl Otakar II. von Böhmen. Der goldene König*, Graz – Wien – Köln 1989, s. 120.

czerwca 1261 r. przyjął konsekrację dziewic z rąk arcybiskupa ostrzyhomskiego i prymasa Węgier Filipa w asystencji biskupów Vác i Nitry, chociaż dominikanki nie posiadały takiego zwyczaju⁴¹. I to nie uchroniło jej przed ostatnią z propozycji małżeńskich, która kosztowała ją wielką niełaskę u ojca i prześladowania ze strony możnych i klasztoru, którzy postrzegali upór Małgorzaty jako wymierzony przeciw węgierskiej racji stanu. Otóż Béla IV chciał córkę wydać za księcia andegaweńskiego Karola, gdyż tworzył właśnie alianse dynastyczne z panami Neapolu. I znów Małgorzata nie była skłonna wziąć w tym udziału i jej ojciec musiał zawrzeć układ przy innej konfiguracji rodzinnej: Karol poślubił wnuczkę Béla IV, córkę jego syna Stefana, Marię⁴².

I choć te odmowy mogłyby sugerować, że umiłowana córka króla Béla IV okazała odporność na polityczne zamierzenia swego ojca, to nie była jednak obojętna na sprawy swej ojczyzny i jej pomyślności. Jej działania polityczne wskazują na coś zupełnie innego. Małgorzata w klasztorze, mimo królewskiego pochodzenia, była szeregową mniszką i mimo że żyła w cieniu klauzury, nieobce jej były losy Węgier. Starła się mediuować podczas kryzysów politycznych, nie bacząc na to, że narażała swą osobę na nieprzyjemności⁴³. Doszło nawet do groźby usunięcia jej z klasztoru, wobec niechęci wielu możnych, którym Małgorzata wypominała błędy. Życiem modlitewnym i pokutnym w 1266 r. wyprosiła u Boga pojednanie między Bělą IV a jego synem, Stefanem V, bratem Małgorzaty. Pokój został podpisany uroczyście w klasztorze Panny Maryi na Wyspie Zajęcej pod Budą⁴⁴. Wiadomo, że w trosce o dobro poddanych Królestwa Węgierskiego prowadziła Małgorzata liczne rozmowy z ojcem i bratem oraz z możnowładcami. Jednak jeszcze więcej używała przez modlitwy i pokutę. Ta bardzo charakterna królowna zmarła po nagłej i krótkiej chorobie (historycy twierdzą, że była to dyzenteria) w nocy 18 stycznia 1270 r. w wieku 28 lat⁴⁵.

---

⁴¹ *Vita Latina Anonyma, alias Ioanni de Vercelli Magistro Generali Ordinis Praedicatorum tributa, e saecundo XIII exuente*, w: *Inquisitio iussu Sanctissimi Domini Nostri Pii Papae XII peracta De Vita beatae Margaritae ab Hungariae sanctimonialis ordinis praedicatorum deque cultu ei praestito*, Roma 1944, s. 162.

⁴² P. STEFANIAK, *Dekretal papieża Piusa XII*, s. 331.

⁴³ K. BÓLE, *Życiorys bł. Małgorzaty*, s. 130.

⁴⁴ P. STEFANIAK, *Dekretal papieża Piusa XII*, s. 331.

⁴⁵ *Tamże*, s. 334.

Bł. Jolenta, obrazek z XIX w.
(ze zbiorów P. Stefaniaka).

10. Błogosławiona Jolenta

Po blisko dwóch latach od urodzenia Małgorzaty królowa Maria Laskaris powiła w 1244 r. swą ostatnią, ósmą córkę, Jolentę, która była już dziewiątą latoroślą pary monarszej⁴⁶. Jako dziecko została wysłana na krakowski dwór jej siostry, Kingi. Istnieje tradycja, że Kinga podczas odwiedzin u ojca na Węgrzech wyprosiła u niego to, aby zabrać swą małą siostrę ze sobą. Niemniej jednak pragmatycznie patrząc, dwory krakowski i budziński w tym manewrze upatrywały korzyści dynastycznych i politycznych. Béla IV chciał kolejną córką posłużyć się do rozprzestrzenienia swych wpływów w ościennych państwach, gdzie chciał zaznaczyć węgierską hegemonię. Książęta krakowscy zaś chcieli mieć dobrosąsiedzkie stosunki, które zagwarantować miała mała królowna węgierska, Jolenta. Mając 12

lat, została w 1256 r. małżonką księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego⁴⁷. Wielkopolska wówczas zacieśniła swój sojusz z Małopolską i mogła liczyć na poparcie Węgier. Piastom chodziło zwłaszcza o to, aby powstrzymać napór na wschód margrabiów brandenburskich oraz, z czasem, objąć swym władztwem, po śmierci Gryfitów, Pomorze Gdańskie. Jako księżna wielkopolska bł. Jolenta z obowiązku dynastycznego wywiązała się, jak tylko potrafiła: otóż księciu Bolesławowi urodziła trzy córki: Jadwigę, Elżbietę i Annę. Pierwsza z czasem posłużyła księcia kujawskiego Władysława Łokietka, który dzięki własnej determinacji, uporowi oraz splotowi sytuacji politycznych został królem Polski, otrzymując koronę królewską w katedrze wawelskiej w 1320 r. Miał on za sobą poparcie węgierskie, a jego i Jadwigi córka, Elżbieta, stała się ważną kartą przetargową w obsadzeniu tronu węgierskiego po wygaśnięciu dynastii Arpadów, jako spadkobierczyni rodu i małżonka księcia neapolitańskiego Karoberta Andegaweńskiego, który ostatecznie objął tron na Węgrzech. Druga z córek bł. Jolenty, Elżbieta, po-

⁴⁶ O. BALZER, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. 233, 235.

⁴⁷ *Kronika Wielkopolska, Monumenta Poloniae Historica* (dalej: MPH), t. IV, s. 582; *Rocznik Traski*, MPH, t. II, s. 838, 1256; *Rocznik Lubiąski*, MPH, s. 774–776; *Roczniki Wielkopolskie*, seria II, t. VI, s. 114 (1256 r.), *Rocznik Kapituły Poznańskiej*, MPH, seria II, t. VI, s. 43.

ślubiła księcia wrocławskiego Henryka Grubego, natomiast trzecia, Anna, została mniszką w zakonie klarysek w Gnieźnie.

Dzięki temu, że Jolenta była małżonką księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego, ten wiernie stał na straży promadziarskiego sojuszu. Konkretny ślad tego sojuszu znajdujemy, gdy sprzymierzeni Piastowie w 1253 r. wyprawili się na Śląsk opawski z ekspedycją karną, gdy Béla IV wojował z czeskim Przemysłem II Ottokarem. Ze względu na małżonkę Bolesław nie zmienił swej proęgierskiej optyki nawet wtedy, gdy w odwecie Brandenburczycy spalili mu Poznań i w 1262 r. na wiecu książęcym w Dankowie książę opolski Władysław chciał go przekonać do przejścia do proczeskiej koalicji⁴⁸. A już po śmieci Béli IV księżęca para wielkopolska spotkała się w 1270 r. w Krakowie z nowym królem węgierskim, Stefanem V.

Po śmierci w 1279 r. Bolesława Pobożnego owdowiała Jolenta już nie miała takiego wpływu na sojusz wielkopolsko-węgierski, który wygasł. Sama zaś przed 1284 r. została zakonnice w uposażonym przez siebie i swego wychowanka, księcia Przemysła II, klasztorze klarysek w Gnieźnie. Tam też zmarła 15/16 czerwca 1304 r.⁴⁹

Z punktu widzenia planów ojca Jolenta na swą miarę wywiązała się z pokładanych w niej nadziei. Otóż jej małżonek zawsze wspierał aspiracje dworu węgierskiego i to nawet czynnie, z bronią w ręku. Z drugiej jednak strony współpracując z Węgrami przynosiła swe owoce zarówno w Wielkopolsce, jak i na Pomorzu Gdańskim, w okresie, gdy władał tam Bolesław Pobożny⁵⁰.

11. Béla

Wracając do potomków Béli IV, to w 1245 r. jego żona porodziła drugiego syna, ostatnie, dziesiąte dziecko, które po ojcu odziedziczyło imię Béla. Najmłodszy król

⁴⁸ B. WŁODARSKI, *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII wieku i początkach XIV wieku (1250–1306)*, Lwów 1931, s. 44.

⁴⁹ *Jubileusz 700-lecia śmierci bł. Jolenty*, „Wiadomości z Prowincji Św. Maksymiliana Marii Kolbego Zakonu Ojców Franciszkanów w Polsce” 2 (2000), s. 141–143.

⁵⁰ Bolesław był księciem wielkopolskim w latach 1239–1247 (według niektórych historyków tylko księciem na Ujściu w latach 1239–1241), księciem kaliskim w latach 1247–1249, księciem gnieźnieńskim w latach 1249–1250, w latach 1250–1253 został przez brata, Przemysła I, usunięty, następnie księciem gnieźnieńsko-kaliskim w latach 1253–1257, władcą w całej Wielkopolsce w latach 1257–1273, od 1261 r. panem w Łądzie, księciem regentem na Mazowszu w latach 1262–1264, w Bydgoszczy w latach 1268–1273, w Inowrocławiu w latach 1271–1273, od 1273 r. księciem gnieźnieńsko-kaliskim (po usamodzielnieniu się Przemysła II). Zob. K. JASIŃSKI, *Uzupełnienia do genealogii Piastów*, SZ 5 (1960), s. 100.

lewicz nie miał widoków na tron, zatem Béla IV wzorem swego ojca oddał mu w zarząd zachodnią i południową część królestwa i szesnastoletni Béla stał się księciem Chorwacji, Sławonii i Dalmacji. Tam pośród Chorwatów i innych Słowian południowych żyjących na obszarze Korony Świętego Stefana stał się rzecznikiem i wykonawcą polityki króla Béli IV. Nie wiadomo, jak się z tej roli wywiązał, ale z uwagi na brak jakichkolwiek konfliktów na linii ojciec – syn, można zakładać, że Béla junior w pełni stanął na wysokości swego zadania. 5 października 1264 r. królewicz poślubił córkę margrabiego brandenburskiego Ottona III, Kunegundę (zm. 8 czerwca 1292), która po owdowieniu oddała swą rękę w 1278 r. Walramowi IV, księciu Limburga⁵¹. Ten ożenek miał polityczne podłoże w przypieczętowaniu pokoju, jaki zawarł Béla IV z Przemysłem II Ottokarem 25 października 1261 r. po bitwie pod Kroissenbrunn. Wówczas król czeski doprowadził do tego, że Béla IV jako strona przegrana pozwolił na przypieczętowanie pokoju podwójnym małżeństwem: córka margrabiego brandenburskiego Ottona Kunegunda poślubiła 5 października 1264 r. młodszego królewicza węgierskiego, Bélé, a Przemysł II Ottokar otrzymał rękę Kunegundy – wnuczki Béli IV, a córkę jego córki Anny i księcia Maczwy, Rościsława Rurykowicza. Niebawem jednak dwudziestoczteroletni królewicz Béla zmarł w 1269 r. i spoczął w chórze kościoła franciszkanów w Ostrzyhomiu w sarkofagu, do którego w roku następnym złożono najpierw jego ojca, a potem matkę⁵².

*

Mając tak liczne potomstwo, król węgierski Béla IV szeroko zaplanował swą dynastyczną politykę wewnętrzną i zewnętrzną. Dwie jego córki zmarły jako dzieci, więc nie mogły odegrać tu żadnej roli, jednak kolejne córki wywiązały się na miarę swych możliwości. Najstarsza, Anna, wraz ze swym małżonkiem, Rościsławem, gwarantowała ekspansję Węgier na południe, ku Bułgarii i Serbii. A już jako wdowa wspierała czynnie ojca w jego zmaganiach z władcą czeskim Przemysłem II Ottokarem. Rola więc Anny, mocno stojącej u boku ojca, zwłaszcza podczas jego konfliktu z synem, jest eksponowana i warto ją podkreślić w omawianiu polityki dynastycznej króla Béli IV. Trzecia córka, Kinga, stała zaś na straży ścisłej współpracy między jej ojcem a władcami polskimi z Krakowa i Wielkopolski, a także Rusi Halicko-Włodzimierskiej. Wydaje się słusznym stwierdzenie, że ta córka

⁵¹ *Kosmova letopisu českého pokračovatelé*, J. EMLER (wyd.), *Fontes rerum Bohemicarum*, t. II, Praha 1874, s. 319–320.

⁵² W. DWORZACZEK, *Genealogia. Tablice*, tab. 85; *Królowie węgierscy z domów: Arpadów, Anjou, Hunyady i Zapołya*.

odegrała największą rolę w dynastycznych i politycznych zamiarach króla Béli IV. Rolą kolejnej córki, Elżbiety, było tworzenie przyjaznej atmosfery na dworze jej męża, władcy dolnobawarskiego, i trwanie tego księcia Rzeszy po stronie króla Węgier podczas wojen z Przemysłidami, a wcześniej z Babenbergami. Następna z królewien, Konstancja, na gruncie wschodnim, ruskim, dbała o realizację wizji, którą miał jej ojciec, gdy idzie o współpracę w tej części Europy, skąd szło zagrożenie tatarskie. Jej rola także skupiała się na forsowaniu zachodniego modelu funkcjonowania Rusi w wymiarze tak politycznym, jak społecznym i wyznaniowym. Tym wpisywała się znakomicie w program ojca, którego papież nazywał królem arcychrześcijańskim. Odmienne potoczyły się losy królewicza Stefana V, który z powodu swej ambicji niweczył nie tylko plany ojcowskie, ale powodował ciągle napięcie w kraju, który nawet przejściowo znalazł się w stanie wojny domowej. W jednym tylko spełnił plany ojcowskie, mianowicie ożenił się z córką kumańskiego chana Kutena, Elżbietą, i tym sposobem ten napływowy nad Dunajem lud otrzymał sygnał do stopniowej asymilacji z Węgrami. Po krnąbrnym Stefanie pojawiła się kolejna córka Béli IV, mocno zarysowana Małgorzata, która zmuszała ojca do rewizji dynastycznych planów małżeńskich i mocno wspierała jego politykę wewnętrzną oraz prowadziła intensywne mediacje podczas wojny domowej Béli ze Stefanem. Ostatnia z córek, Jolenta, całe swe życie spędziła jako gwarantka dynastycznych aspiracji i planów ojca, który w jej małżonku upatrywał pomocy, zwłaszcza militarnej, przeciw Czechom w rozgrywkach o spadek po Babenbergach. Najmłodszy syn królewski nie miał zbyt wielu szans spełnić oczekiwań ojca, gdyż szybko zmarł. Jednak wcześniej zdążył się ożenić, czym przypieczętował układ ojca z królem czeskim Przemysłem II Ottokarem. Wydaje się więc, iż władca dopiął swych celów, choć czasem plany musiał modyfikować.

Podsumowując dynastyczne decyzje króla Béli IV, który swe potomstwo wprowadzał na trony ościenne, a ożenki synów traktował jako podstawy układów wzmacniających wewnętrzną potęgę państwa węgierskiego, należy stwierdzić, że władca posiadał głęboko przemyślaną wizję koegzystencji Węgier z ościennymi państwami. I choć głównym powodem tej konsolidacji było stałe zagrożenie mongolskie, to udało się stworzyć mocny blok polityczny i ekonomiczny pod patronatem Arpadów, który przetrwał od lat czterdziestych XIII w. do końca tego stulecia i rzutował na losy kilku narodów w następnych stuleciach. Przykładowo: zjednoczenie państwa polskiego w 1320 r. pod berłem Piastów znalazło swe zakorzenienie w układzie wypracowanym przez Bélé IV i jego sojuszników. Należy podkreślić także, że i ten układ polityczny odcisnął swe piętno na dziejach Czech oraz Austrii z przełomu XIII i XIV w., same zaś Węgry wówczas osiągnęły maksymalną siłę wpływu na kraje ościenne, wpływu, którego nigdy im się nie udało

powtórzyć w takim wymiarze, a który to wpływ może posłużyć jako wzór dobrosąsiedzkich i klarownych układów polityczno-społeczno-ekonomicznych bogatego państwa z uboższymi sąsiadami na zasadzie partnerstwa i bez drażniącej hegemonii, co udało się w najwyższym stopniu uzyskać wybitnemu władcy węgierskiemu, królowi Béli IV.

*

Literatura

Źródła

- Catalogus fontium historiae Hungariae*, A. GOMBOS (wyd.), Budapestini 1937.
- Codex Diplomaticus Hungariae, ecclesiasticus et civilis*, G. FEYER (wyd.), Budapest 1839.
- DLUGOSZ J., *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, A. PRZEŹDZIECKI (wyd.), t. III, Cracoviae 1864.
- DWORZACZEK W., *Genealogia. Tablice, cz. 1: Rodziny panujące w Polsce i w krajach sąsiednich*, Warszawa 1959.
- Joannis Dlugossi Senioris. Opera omnia*, A. PRZEŹDZIECKI (wyd.), Cracoviae 1887.
- Kosmova letopisu českého pokračovatelé*, J. EMLER (wyd.), *Fontes rerum Bohemicarum*, t. II, Praha 1874.
- Kronika Wielkopolska*, tłum. K. Abgarowicz, Warszawa 1965.
- Rocznik Kapituły Poznańskiej*, MPH, seria II, t. VI.
- Rocznik Lubiąski*, MPH.
- Rocznik Traski*, MPH, t. II.
- Roczniki Wielkopolskie*, MPH, seria II, t. VI.
- STEFANIAK P., *Dekretal papieża Piusa XII źródłem do dziejów życia św. Małgorzaty Węgierskiej OP*, ABMK 91 (2009), s. 329.
- Szent Margit legendája írta Ráskai Lea OP nővér a Boldog Szűz Buda Szigetén lévő domonos apácakolostorában 1510-ben, köz.* Stefaniak P., ford. Rostetter Sz., Boroszló 2016 [*Legenda św. Małgorzaty w klasztorze dominikanek na Wyspie Błogosławionej Dziewicy pod Budą w 1510 roku przepisała mniszka Lea Ráskai OP.*, oprac. P. Stefaniak, tłum. S. Rostetter, Wrocław 2016].
- Vita Latina Anonyma, alias Ioanni de Vercelli Magistro Generali Ordinis Praedicatorum tributa, e saecundo XIII exuente*, w: *Inquisitio iussu Sanctissimi Domini Nostrii Pii Papae XII peracta De Vita beatae Margaritae ab Hungariae sanctimonialis ordinis praedicatorum deque cultu ei praestito*, Roma 1944.

Żywoł świętej Kingi Księżnej Krakowskiej. Vita Sanctae Kyngae Ducissae Cracoviensis, tłum. B. Przybyszewski, Tarnów 1997.

Opracowania

- ALMÁSI T., *A tizeharmadik század története*, Szeged 2000.
- BALAZS G., SZELENYI K., *Die Magyaren. Geburt einer Nation*, Budapest 1989.
- BALZER O., *Genealogia Piastów*, Kraków 1895.
- BÓLE K., *Życiorys bł. Małgorzaty (królowny-dominikanki)*, Lwów 1932.
- BORKIEWICZ I., *Święta Kinga w świetle legend i historii*, Stary Sącz 1999.
- COHN L., *Stammtafeln zur Geschichte der deutschen Staaten und Niederlanden*, t. I, Braunschweig 1871.
- DIMNIK M., *The Dynasty of Chernigov 1146–1246*, Cambridge 2003.
- DOBACZYŃSKI J., *Doba krucjat. Szkice historyczne z XI–XIII w.*, Warszawa 1968.
- FINE J., *The Late Medieval Balkans*, Ann Arbor 1987.
- GARLICKI A. (red.), *Poczet królów i książąt polskich*, Warszawa 1987.
- HRUSZEWSKIJ M., *Istorija Ukrainy – Rusy*, t. III, Lwów 1905.
- JASIŃSKI K., *Uzupełnienia do genealogii Piastów*, SZ (1960), nr 5, s. 100.
- JÖRG K., *Premysl Otokar II. von Böhmen. Der goldene König*, Graz – Wien – Köln 1989.
- Jubileusz 700-lecia śmierci bł. Jolenty*, „Wiadomości z Prowincji Św. Maksymiliana Marii Kolbego Zakonu Ojców Franciszkanów w Polsce” (2000), nr 2, s. 141–143.
- KOWALSKI L., FISCHER S., *Żywoł bł. Kingi i dzieje jej kultu*, Tarnów 1992.
- KRISTÓ G., *Az Árpád-kor háborúi*, Debrecen 1986.
- LAZAR I., *Kleine Geschichte Ungarns*, Wien 1990.
- NEY K., *Żywoł błogosławionej Jolenty*, *Kronika klasztoru zakonnicy św. Klary w Gnieźnie*, Leszno 1843.
- NIEZGODA C., *Bł. Salomea, św. Kinga i bł. Jolanta – związki rodzinne i duchowość*, StF (2001), nr 11, s. 248.
- NIEZGODA C., *Błogosławiona Jolanta wpośród Arpadów i Piastów*, Kraków 2002.
- NIEZGODA C., *Święta Kinga. Żywoł hagiograficzny*, Stary Sącz 1999.
- PUSKELY M., *Virágos kert vala híres Pannónia... Példaképek a magyar múltból X–XVII. század*, Budapest 1994.
- REYCHMAN J., *Dzieje Węgier*, Łódź – Warszawa 1963.
- SAMSONOWICZ H., *Leszek Czarny*, w: GARLICKI A. (red.), *Poczet królów i książąt polskich*, Warszawa 1987, s. 196–202.

- SAWICKI W., *Błogosławiona Jolenta. Życie i dzieje kultu*, Gniezno – Niepokalanów 1980.
- SROKA S., *Historia Węgier do 1526 roku w zarysie*, Bydgoszcz 2000.
- STEFANIAK P., *Árpád-házi Boldog Konstancia OP (1238–1301) magyar királylány és halicsi hercegnő*, Budapest 2009.
- STEFANIAK P., *Bł. Konstancja Arpadówna OP, Księżna Halicka (1238–1301), Quo vadis*, wydanie specjalne, Budapest 2005.
- STEFANIAK P., *Błogosławiona Jolenta*, Kraków 2011.
- STEFANIAK P., *Dzieje najstarszego we Lwowie klasztoru żeńskiego, tercjarek dominikańskich (1293–1740)*, cz. 1, „Cracovia Leopoldis” (2003), nr 4, s. 27–29.
- STEFANIAK P., *Dzieje tercjarek dominikańskich „de poenitentia” we Lwowie (1293–1740)*, NP 121 (2014), s. 81–87.
- STEFANIAK P., *Konstancja Arpadówna, księżna halicka, zapomniana dominikanka ze Lwowa*, „Semper Fidelis” (2001), nr 1, s. 48–51; (2001), nr 2, s. 26–30
- STEFANIAK P., *Księżna Wielkopolska, Błogosławiona Jolenta Helena Arpadówna OSC (1244–1304)*, Gniezno 2009.
- STEFANIAK P., *Święta Kinga Arpadówna OSC (1234–1292). Życie i dzieło*, Kraków 2012.
- STEFANIAK P., *Święta Kinga Arpadówna, mniszką zakonu Świętej Klary (1234–1292), Quo vadis*, wydanie specjalne, Budapest 2005.
- STEFANIAK P., *Święta Małgorzata Węgierska*, Kraków 2011.
- TRZÓSŁO R., *Życie, działalność i kult bł. Kingi fundatorki klasztoru PP. Klarysek w Starym Sączu*, Wrocław 1990.
- ULANOWSKI B., *Drugi napad Tatarów na Polskę*, Kraków 1884.
- WALCZY L., *Kult bł. Kingi w małopolskich ośrodkach górnictwa solnego*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 28 (1994), s. 27–35.
- WERTNER M., *Az Árpádok családi története*, Nagybecskerek 1892.
- WŁODARSKI B., *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII wieku i początkach XIV wieku (1250–1306)*, Lwów 1931.

*

Streszczenie: Żyjąc w okresie niebywałego zagrożenia Węgier od strony Tatarów, którzy upatrzyli sobie nizinę węgierską na swoją potencjalną siedzibę, król Béla IV postanowił nie tylko bronić swej ojczyzny, ale po najeździe z lat 1241–1242 ją odbudować i stać się tym samym drugim założycielem państwa. Pragnąc je ugruntować także na arenie międzynarodowej, postanowił prowadzić dość skuteczną politykę dynastyczną. Dzięki ożenkowi zwłaszcza córek udało się królowi węgierskiemu zmontować blok polityczny obejmujący

mujący omal wszystkich sąsiadów, mianowicie: dwóch książąt polskich, dwóch ruskich i, po jednym, bawarskiego, brandenburskiego oraz chana kumańskiego. Pierwszy mariaż, córki Kingi (Kunegundy), został zaaranżowany z księciem sandomierskim Bolesławem Wstydliwym, bratem małżonki młodszego brata króla, księcia Kolomana, w 1239 r. To małżeństwo, podobnie, jak drugie, Anny, zawarte w 1243 r. z księciem czernihowskim Rościszławem Rurykowiczem, miało na celu pomoc w walce z Tatarami. Król Béla IV oczekiwał przede wszystkim informacji o ruchach wojsk mongolskich i posiłków wojskowych od książąt-zięciów.

Kolejne decyzje dynastyczne spowodowane były montowaniem bloku politycznego obejmującego Europę Środkową, od Bałtyku po Bawarię, Ruś i Serbię. W 1250 r. królowna Elżbieta poślubiła księcia Bawarii i Palatynatu, Henryka XIII Wittelsbacha, w rok później Konstancja została wysłana do Chełma, aby zostać żoną młodszego księcia halickiego Lwa. W 1256 r. najmłodsza córka królewska, Jolenta, poślubiła Bolesława Pobożnego pana Wielkopolski i Pomorza. W 1264 r. syn Béli IV, noszący jego imię, ożenił się z margrabią brandenburską Kunegundą. Przy okazji warto podkreślić, że związki małżeńskie Béli oraz Elżbiety szachowały dodatkowo rosnącą potęgę Austrii, która przeszła w ręce Habsburgów. Także antyczeskie oblicze miały śluby Kingi, Konstancji i Jolenty. Aby zaś mieć wpływ na integrację z Węgrami przybyłego na ich tereny ludu koczowników Kumanów (Połowców), król Béla IV postanowił ożenić swego następcę na tronie, Stefana V, z córką chana Kutena. Należy podkreślić trafność decyzji królewskich, gdyż polityka dynastyczna Béli IV przyniosła swe owoce, które były absorbowane przez kolejne trzy pokolenia zasiadające na tronie Węgier aż do początku XIV w.

Słowa klucze: Tatarzy, Babenbergowie, Kumanowie (Połowcy), Béla IV, Maria Laskaris.

Abstract: On the history of the dynastic policy of King Béla IV of Hungary. Living in the times in incredibly threatening to Hungary from the Tatars, who chose the Hungarian plain as their potential seat, King Béla IV decided not only to protect his fatherland, but also to rebuild it after the 1241–1242 invasion and thus to become the second founder of the state. Also wishing to strengthen its position in the international arena he decided to follow a rather successful dynastic policy. Especially, thanks to the marrying off of his daughters, the Hungarian king managed to put together a political alliance which included nearly all his neighbors, namely, two Polish princes, two Ruthenian princes, one duke of Bavaria and one of Brandenburg as well as a Kuman khan. He married off his daughter Kinga (Cunegund) to Bolesław the Chaste, a Duke of Sandomierz, the king's younger brother's brother-in-law, in 1239. Similarly, marrying off his daughter Anna to Rostislav Mikhailovich, a prince of Chernigov, in 1243, was aimed at securing support against the Tatars. Mainly, King Béla IV expected to receive information about Mongol troop movements and military support from his sons-in-law.

Further dynastic decisions were influenced by the idea of building up a political alliance encompassing Central Europe, from the Baltic to Bavaria, the Kingdom of Ruthenia and Serbia. In 1250 princess Elisabeth was married off to Henry XIII Wittelsbach, Duke of Bavaria and Palatinate, and a year later princess Constance was sent to Chełm to marry the younger prince of Halych, Lev. In 1256 the youngest royal daughter, Yolanda, became the wife of Boleslaw the Pious, Duke of Greater Poland and Pomerania. In 1264 the son of Béla IV, named after him, married a princess of Brandenburg, Cunegund. Incidentally it is worth noting that the marriages of Béla and Elisabeth additionally thwarted the increasing power of Austria, which was taken over by the Habsburgs. Also the marriages of Kinga, Constance and Yolanda had an anti-Bohemian character about them. To secure his influence on the integration between the Hungarians and the nomad tribe of Cumans, who arrived on their territory, King Béla IV decided to marry off his successor to the throne, Stephen V, to a daughter of a chieftain of the Cumans. The relevance of the king's decisions needs to be emphasized, because the dynastic policy of King Béla IV bore the fruits to which the next three generations of the Hungarian throne reaped until the beginning of the fourteenth century.

Keywords: Tatars, Babenberg's dynasty, Cumans, King Béla IV, Queen Mary Laskaris.